

Barzó Tímea

A FEDEZETELVONÓ HÁZASSÁGI VAGYONJOGI SZERZŐDÉSEKKEL SZEMBENI VÉDELEM*

Csúri Éva rendszerezését elfogadva a házastársak által egymással kötött ügyletek többfélék lehetnek:

házassági vagyoni jogi szerződések, amelyek irányulhatnak:

a házastársak házassági vagyoni jogi viszonyaik átfogó – a Csjt. rendelkezéseitől eltérő – szabályozására (ún. szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés), illetve egyszerű szolgáltatásra, mint: adásvételre, cserére, ajándékozásra vagy kölcsönre (ún. tágabb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés), továbbá

a házastársi közös vagyon megosztására, a házastársak vagyoni viszonyainak felszámolására.¹ A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. nemcsak a házassági szerződésekkel, hanem azok esetleges fedezetelvonó rendelkezéseivel is foglalkozott.

Már a századfordulón is felmerült a gyakorlatban, hogy az adós házaspár házassági szerződéssel próbálta kimenteni a tartozása fedezetül szolgáló vagyontárgyakat. Ennek kívánt határt szabni a jogalkotó bizonyos korlátozó intézkedések bevezetésével.

Ha valamelyik házastárs „csődbe esett”, ez egymagában természetesen nem vonta maga után a házassági szerződés megszűnését. Abban az esetben azonban, ha a házassági szerződés a „csődnyitást” megelőző két éven belül keletkezett, akkor az megtámadható volt, ha a házassági szerződés megkötése által a csődhitelezőket kár érte, s a nem adós házaspár nem tudta igazolni, hogy az adós házastársnak a hitelezők megkárosítására irányuló szándékáról nem volt tudomása.²

A korlátlan szerződési szabadságot változtatta meg alapjaiban az 1952. évi IV. törvény (Csjt.). A Csjt. reálszerzésen alapuló közszerzeményi rendszert vezetett be, amely szerint a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve a törvényben taxatíván felsorolt különvagyoni tárgyait. Bár nem volt tilos a házastársak közötti szerződéskötés, a vagyoni viszonyok átfogó rendezésére azonban a törvény szabályaitól eltérően nem kerülhetett sor. A Csjt. eredeti szabályai tehát nem adtak lehetőséget arra, hogy a házastársak szerződéssel eltérjenek a vagyoni közösség szabályaitól.³

Arra azonban volt lehetőség, hogy a házastársak a vagyoni közösségbe tartozó egyes vagyontárgyakat közös megállapodással valamelyikük különvagyonába utalják, az ilyen szerződés azonban harmadik személyekkel szemben nem volt hatályos.⁴ Az ilyen vagyontárgynak a harmadik személy követeléséért a Csjt. 30.§ értelmében akkor is helyt kellett állnia, ha a házastárs azt az ügyletet, amelyből a követelés keletkezett a

* A tanulmány közzététele a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 jelű projekt részeként – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

¹ Csúri Éva: A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban. HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft. 2006. [Csúri] 45.o.

² Szerk.: Fodor Ármin: Magyar magánjog IV. Családjog. Budapest, Singer és Wolfner Kiadó [Fodor] 680. o.

³ A Csjt. 27.§ (1) bekezdésének utolsó mondata úgy rendelkezett, hogy a házasságkötés előtt a házastársi vagyoni közösséget sem egészben, sem részben nem lehet kizárni.

⁴ Pap Tibor: Magyar Családjog. Tankönyvkiadó, Budapest 1982. 182.o.

vagyontárgynak a különvagyonba utalása után kötötte harmadik személlyel. A hatálytalansághoz tehát nem volt szükséges annak bizonyítása, hogy a különvagyonba utalás valamelyik harmadik személy bármilyen vagyoni, vagy egyéb érdekét sértse, ezért Nizsalovszky szerint ezt a rendelkezést nem is az actio Pauliana szabálya (Ptk. 203.§) vezérelte.⁵

Az 1986. évi IV. törvény (Csjtn.) jelenleg is hatályos rendelkezései a házassági vagyoni szabályozásban lényeges változást hoztak: a házassági vagyoni szerződés megkötésének lehetővé tételével a házasulóknak és a házastársaknak módjuk lett arra, hogy vagyoni viszonyaikat a Csjt. szabályaitól eltérően rendezzék. Ez jelentős áttörést jelentett a házassági vagyoni jog addigi rendszerén: a magánjogi viszonyoktól idegen, kógens szabályok diszpozitívvá váltak, így módon azoktól a szerződő felek szabadon eltérhetnek. A házastársak vagyoni viszonyainak elsődleges forrásává tehát a vagyoni szerződés vált, ahhoz képest a törvényi szabályok másodlagosak lettek.

A házassági vagyoni szerződés tartalmát tehát a felek – a Csjt. rendelkezéseitől eltérően – szabadon határozhatják meg. Egyrészt más házassági vagyoni rendszert köthetnek ki, másrészt elfogadva a törvényes vagyoni rendszert, csak bizonyos kérdésekben térnek el a Csjt. által szabott rendelkezésektől.

A szerződéskötést legtöbbször a kockázatos vállalkozások beindítása miatti aggodalom, másrészt az újbóli házasságkötésből eredő bonyolultabb vagyoni viszonyok rendezése indukálja. Előfordul azonban az is, hogy a teljes, illetve részleges vagyonekülönülés megvalósítása esetén teljesen kiszolgáltatott helyzetbe kerül az a házastárs, aki egyáltalán nem vagy alig rendelkezik saját vagyonnal, de a gyermekek gondozása és nevelése miatt, vagy éppen azért, mert a másik házastárs vállalkozási ügyeit intézte, soha nem is folytatott kereső tevékenységet. A szerződési szabadság gyakorlása tehát – a Csjt. 1.§-ában megfogalmazott rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének betartása érdekében – nem sérthet alapvető családvédelmi érdeket, nem vezethet a másik házastárs anyagi kisémmizéséhez, és valamelyik házastárs hitelezőjének megkárosításához,⁶ valamint nem rendelkezhet önállóan a Csjt. 30.§ (2) bekezdésen alapuló vélelemből eredő korlátozott házastársi felelősség kizárására. Azaz a házastársak önmagában nem zárhatják ki a vagyoneközösség körében kötött visszterhes ügyletben részt nem vevő házastárs felelősségét.⁷

Az első két pontban megfogalmazott követelményt megszegő szerződés esetén a bírói gyakorlatban két eszköz alkalmazása jöhetett szóba. Egyrészt a Csjt. 31.§ (5) bekezdésében foglalt „méltányossági klauzula” figyelembe vétele, mely lehetőséget adna a bíróságnak a szerződésben foglaltaktól való részbeni eltérésre. Ezt azonban Kőrös András úgy ítéli meg, hogy túlzottan széleskörű beavatkozási lehetőséget adna a bíróságoknak, ami a szerződésbe vetett bizalom megingatására lenne alkalmas. Jobb megoldás a Ptk. kötelmi jogi rendelkezéseire alapuló érvénytelenségi szabályok vizsgálata, ahol pl. az akarathibákon - mint tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés - alapuló megtámadás vezethet eredményre. Az egyik házastárs kisémmizésére irányuló, rá nézve kirívóan hátrányos szerződés pedig „jóerkölcsbe” ütközése miatt nyilvánítható semmisnek.

Kiss Gábor és Sándor István ellentmondásos bírói gyakorlatról számol be a házassági szerződések jóerkölcsbe ütközésének megítélése, bírói gyakorlata tárgyában.⁸ Véleményük szerint a Legfelsőbb Bíróság egymással ellentétes döntéseket hozott szinte ugyanazon

⁵ Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest 1963. [Nizsalovszky] 390.o.

⁶ Kőrös András: A házassági vagyoni szerződés. In: Szerk. Kőrös András: A családjog kézikönyve 2007. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007. [Kézikönyv] 93.o.

⁷ Ez kizárólag úgy történhet, hogy a felek rögzítik, hogy a szerződést a házastárs a különvagyona körében köti és az ebből eredő hasznok és terhek is őt illetik. Barta Judit: A házassági vagyoni jog egyes társasági jogi kérdései. In: Acta Conventus de Iure Civili Tomus X. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári és Polgári Eljárásjogi Tanszék kiadványa Lectum Kiadó Szeged, 2009. [Barta] 299.o.

⁸ Kiss Gábor – Sándor István: A szerződések érvénytelensége. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2008. 113.o.

tényállás mellett. Valójában azonban a két tényállás teljesen eltért egymástól, melyre a szerződések megkötésének előzményei és körülményei is egyértelműen utaltak. A Legfelsőbb Bíróság mindkét döntésében kifejtette, hogy „a társadalom általános erkölcsi felfogásával nem ellentétes az, ha az egyik fél a saját vagyona rovására a másikkal ingyenes vagyoni előnyt juttat [Ptk. 579.§-ának (1) bekezdése] és az sem, ha a házastársak valamelyike a saját különvagyont vagy annak egy részét a közös vagyonba vagy a házastársának a különvagyonába utalja.”⁹ „A jóerkölcsbe ütközik és ezért semmis az a házassági vagyoni szerződés, amely az egyik házastárs csaknem teljes különvagyont és a közös vagyon egészét valós ellentételezés nélkül a másik házastársnak juttatja.”¹⁰

Egy másik ügyben a felek a házassági vagyoni szerződés 2. és 3. pontjában a szerződéskötés időpontjáig szerzett vagyon további sorsát oly módon rendezték, hogy minden az egyik házastárs különvagyont képezi az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéstől függetlenül és a másik házastárs különvagyonához csak a személyes használati tárgyai tartoznak. A 4. ponttól kezdődően rendezték a felek a jövőre nézve, a házassági életközösségük fennállásáig terjedő időtartamra vonatkozó vagyoni viszonyait, mely szerint főszabályként teljes vagyonekülönítésben állapodtak meg azzal, hogy mivel a házastársak további vagyonszaporodása csak a férj különvagyonának hasznosításából várható, ezért a jövőben szerzendő vagyontárgyak is a férj különvagyont fogják gyarapítani. Ez alól kivétel, ha valamely vagyontárgy megszerzésekor külön rögzítik azt a tényt, hogy a megszerzett vagyontárgy a feleség különvagyona.

A Legfelsőbb Bíróság szerint is a szerződés 2. és 3. pontjai a jóerkölcsbe ütköznek, mivel a szerződéskötésig megszerzett vagyontömeg jogi sorsát úgy rendezték, hogy azt kizárólag a férj különvagyonába utalták. Ezek a rendelkezések pedig kizárólag azt a célt szolgálták, hogy a feleséget megfossszák a közös vagyonból neki járó résztől, ami sérti a Ptk. 200.§ (2) bekezdését. A szerződés további rendelkezései azonban nem minősülnek jóerkölcsbe ütközőnek, mivel a szerződési szabadság elve alapján nincs akadálya annak, hogy a felek a szerződésben a teljes vagyonekülönítésen alapuló rendszert válasszák a jövőre nézve.

A Legfelsőbb Bíróság kihangsúlyozta, hogy „a szerződés egyes pontjainak a jóerkölcsbe ütközés szempontjából történő vizsgálata során annak megítélésakor, hogy az a társadalom általános erkölcsi felfogásával ellentétes-e vagy sem, nem lehet elvonatkoztatni a felek személyében, körülményeiben megtestesülő tényektől, a szerződéskötésre irányuló akaratuktól, még akkor sem, ha a szerződés jogi értékelésére a magyar jogszabályi rendelkezések az irányadók. Ennek tükrében jelentősége van annak, hogy a felek svéd-iráni illetve iráni állampolgárok, mindketten olyan államból származnak, mely tradícióját, jogrendszerét tekintve alapvetően eltér a magyartól, a házastársi közös vagyoni rendszert, mint vélelmet nem is ismeri.”¹¹

A forgalom biztonsága és a házastársak érdeke egyaránt megköveteli, hogy azok a harmadik személyek, akik a házasfelekkel vagy egyikükkel ügyletet kötnek, az ügylettel érintett vagyontárgy(ak) közös, illetve különvagyoni jellegéről tájékozottak legyenek. Különösen fontos ez, ha a házastársak között olyan házassági vagyoni szerződés van érvényben, amelyben teljes vagy részleges vagyonekülönítést kötöttek ki a felek. A bírói gyakorlat ugyanis egyértelmű abban, hogy a vagyonekülönítést tartalmazó szerződés hatálya alatt a házastárs a másik házastárs által kötött ügyletért nem felel.¹²

⁹ BH1999. 409., BH2000. 539.

¹⁰ BH1999. 409.

¹¹ Pfv.II.21.240/2007/4.

¹² Miután a házastársak a szerződéssel a házassági életközösség tartamára megszüntették a vagyonközösséget, ezért megszűnt a Csjt. 30.§ (2) bekezdésében előírt vélelem és ezzel a házastárs korlátozott felelőssége a

A Csjt. korábbi rendelkezését, miszerint a házastársak vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak valamelyikük különvagyonába utaló szerződése harmadik személlyel szemben hatálytalan, az 1986. évi IV. törvény hatályon kívül helyezte és pusztán *tájékoztatási kötelezettséget* írt elő. Ez azt jelenti, hogy a házastársak harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, hogy közöttük házassági szerződés van hatályban és a harmadik személlyel kötött szerződéssel érintett vagyontárgy – ezen házassági vagyoni szerződés alapján – valamelyikük különvagyonába tartozik.¹³

„A jogalkotó tehát miközben a házastársak autonómiáját (a házassági vagyoni szerződés bevezetésével) jelentősen bővítette, addig – meglehetősen következetlenül – gyengítette a harmadik személyek jogvédelmét, mert a hatálytalanságot tájékoztatási kötelezettséggé fokozta le.”¹⁴ A tájékoztatási kötelezettség azonban önmagában csak akkor lehetne elég, ha a magyar jog ismerné a házassági vagyoni szerződések közhiteles nyilvántartását, ahol a szerződő, ügyletkötő harmadik személyek tájékozódhatnak a törvényes vagyoni rendtől eltérő szerződések létéről.

A *tájékoztatás elmulasztásának következményét* a hatályos Csjt. nem határozza meg pontosan, ezért megint a Ptk. rendelkezései lehetnek az irányadók.

Amennyiben a házastársak közötti házassági vagyoni szerződés harmadik személy követelésének kielégítési alapját részben, vagy egészben elvonja, akkor az, mint *fedezetelvonó szerződés* a harmadik személlyel szemben hatálytalan. A házastársak közötti közeli hozzátartozói kapcsolatra tekintettel az ingyenességet és a rosszhiszeműséget vélelmezni kell [Ptk. 203.§]. A követelésnek a fedezetelvonó házassági vagyoni szerződés megkötésekor már léteznie kell, az azonban nem szükséges, hogy a követelés ekkor már lejárt is legyen. Elegendő, ha a követelés a per megindításakor van az igény állapotában, akkor válik esedékessé, lejárttá.¹⁵

Abban az esetben, ha a fedezetelvonás jogkövetkezményeinek az alkalmazására nincs mód, a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása a Ptk. 318.§-ára tekintettel irányadó 339.§ (1) bekezdése alapján *kártérítési kötelezettséget* vonhat maga után.

Amennyiben pedig a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása az ügyletkötő harmadik személy tudatos *megtévesztésével* párosul annak elhallgatásával, hogy a szerződésben vállalt szolgáltatás valamelyikük különvagyonába tartozik és az ügyletkötő harmadik személy éppen a nem tulajdonos házastárs vagyoni helyzetében bízva kötötte meg a szerződést, akkor felmerülhet a különvagyonra kötött házassági vagyoni szerződés megtévesztés jogcímén történő *megtámadása*. Ennek eredményessége pedig az eredeti állapot helyreállítását jelentheti.

A *Polgári Törvénykönyvről szóló*, a Magyar Közlöny 2009/165. számában megjelenő, de soha hatályba nem lépő *2009. évi CXX. törvény* (Törvény) a házassági vagyoni szerződésekre vonatkozó szabályok között házastársak hitelezőinek védelme érdekében több korlátozást is bevezetett. Ezekkel a szabályokkal több helyen szó szerint megegyezik a Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú, a Parlament elé 2012. július hó 11. napján benyújtott törvényjavaslat (Javaslat) normaszövege is.¹⁶

házastárs által kötött ügyletért. Tehát a házastársi vagyontársaságot kizáró vagyoni szerződés a házastárs korlátozott helytállási kötelezettségét kizárja. BH2002. 57.

¹³ Barta Judit szerint a tájékoztatási kötelezettséget a társasági jog körében kötött ügyleteknél is alkalmazni kell. Így a beltartós házastárs a társasági szerződés megkötése során köteles a társaságot, illetve annak tagjait arról informálni, hogy vagyoni hozzájárulása az ő különvagyonába tartozik. Barta 299.o.

¹⁴ Kézikönyv 198-199.o.

¹⁵ 1/2011. PK vélemény

¹⁶ Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz, Complex Kiadó, Budapest, 2009. 207-208. o., 222-224. o., valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú, a Parlament elé 2012. július hó 11. napján benyújtott törvényjavaslat

A Javaslat szerint tehát a házassági vagyoni szerződés *harmadik személyekkel szemben csak akkor lesz hatályos*, ha a szerződést az országos nyilvántartásba bevezették, vagy konkrét esetben a házaspár bizonyítja, hogy a velük (egyikükkel) szerződött harmadik személy a szerződésről, valamint annak tartalmáról tudott. Ettől kezdve a harmadik személy nem hivatkozhat arra, hogy a szerződésről nem tudott. Az elfogadott, de hatályba soha nem lépett Törvény Családjogi Könyve még arról is rendelkezett, hogy a házastársak közös kérelmére kerül az országos nyilvántartásba a közöttük létrejött házassági vagyoni szerződés, valamint hogy a nyilvántartást vezető szerv – valamelyik házastárs írásbeli felhatalmazása alapján, vagy hatósági megkeresésre - kérelemre elektronikus úton ad tájékoztatást arról, hogy a házastársak szerződése szerepel-e a nyilvántartásban, vagy sem. Ez utóbbi szabályok a Javaslatban azonban már nem szerepelnek.

A Törvény és a Javaslat egyaránt tartalmazza, hogy a *házassági vagyoni szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést*, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben, a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg. A házastársak azon hitelezőit is védeni kívánja ezzel a jogalkotó a „belső vagyoni mozgástól”, akiknek a követelése korábban keletkezett, mint amikor a házastársak a szerződést megkötötték (módosították). A Törvény ezt a rendelkezést irányadónak tekintette a házassági vagyoni szerződés módosítására és az életközösség fennállása alatt kötött újabb szerződésre is, azonban a Javaslatban ez a mondat már nem szerepel.

Szintén törvényi korlátozást jelent majd az a szabály is, miszerint a házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személyekkel szemben csak akkor lesz hatályos, ha a harmadik személy tudott, vagy tudnia kellett volna arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése értelmében a közös, illetve a különvagyonhoz tartozik.

A fenti rendelkezésekhez hasonlóan a házastársak olyan szerződése, amely *valamely vagyontárgynak, tehernek és/vagy tartozásnak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását érinti*, vagy e vagyoni arányát módosítja, érvényessége ellenére *harmadik személyekkel szemben akkor lesz hatályos*, ha a harmadik személy tudott, vagy tudnia kellett volna arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös, illetve a különvagyonhoz tartozik. Az a harmadik személy, akit nem tájékoztattak például arról, hogy a vagyontárgy nem közös vagyoni, bár a jogszabály értelmében az lenne, hanem a házastársak szerződése értelmében az egyik házastárs különvagyona, és erről az elvárható gondosság mellett más úton sem szerezhetett tudomást, úgy léphet fel mindkét házastárssal szemben, mintha ők a szerződést meg sem kötötték volna.

Szintén a hitelezők védelmében került bele mind a Törvénybe, mind pedig a Javaslatba, hogy a házassági vagyoni szerződés visszamenőleges megszüntetésére az életközösség alatt nem lesz lehetőség, és ne vonatkozzanak rá a tartós jogviszonyt szabályozó szerződések felmondhatóságának a kivételes szabályai sem. A házassági vagyoni szerződés megszüntetésére is harmadik személlyel szemben csak attól az időponttól lehet majd hivatkozni, amikor a szerződést a nyilvántartásból törlik, vagy a harmadik személy a szerződés megszüntetéséről tudomást szerez.

PROTECTION AGAINST A CONCEALMENT OF ASSETS IN COMMUNITY PROPERTY CONTRACTS

The study recaps, how has the hungarian legal regulation of community property contracts progressed protection of creditors aspects, especially concealment of assets.